

*Вікторія Стинська
(Івано-Франківськ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

На сучасному етапі прийнято низку нормативно-правових документів, спрямованих на підвищення престижу сім'ї у суспільстві (Закони України «Про охорону дитинства», «Концепція Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р.», «Декларація про загальні засади державної політики стосовно сім'ї та жінки», «Концепція державної сімейної політики», Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства), що зумовлюють актуальність проблеми сімейного виховання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню таких соціальних інститутів як шлюб, сім'я, материнство, дитинство присвячено праці видатних вітчизняних учених як минулого (Г. Ващенко, А. Макаренко С. Русова, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, К. Ушинський, Я. Чепіга та ін.), так і сучасності (Т. Алексеєнко, М. Боришевський, І. Зверєва, В. Костів, В. Кравець, Т. Кравченко, Н. Лисенко, О. Максимович, В. Постовий, Л. Повалій, М. Фіцула та ін.).

Вагомий внесок у розвиток теорії та практики сімейного виховання здійснив відомий педагог радянського періоду В.О. Сухомлинський. У працях «Батьківська педагогіка», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину» та ін. педагог порушив ряд важливих педагогічних проблем, збагатив педагогічну теорію і практику цінними педагогічними ідеями, методами і прийомами, визначив основні положення соціально-педагогічної підтримки сім'ї та ін. Тому **метою** окресленої статті обрано аналіз педагогічної спадщини митця, що не втратила своєї актуальності і на сучасному етапі.

Як свідчить аналіз джерельної бази, у педагогічній спадщині В. Сухомлинського питанням сімейного виховання відведено помітну роль. «Сім'я – писав педагог, – школа справжньої людської любові – любові відданої й строгої, ніжної й вимогливої» [1, с. 225]. Дитинство він вважав не підготовкою до майбутнього життя, а найважливішим, справжнім, яскравим,

самобутнім, неповторним періодом людського життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що почерпнула вона з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк [2].

Саме в дитинстві, – писав В. Сухомлинський, – формуються характер, мислення, мова людини та починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни [2].

Отже, дитинство видатний педагог розглядав як першооснову розвитку людини, відліковий початок її життя, найбільш насичений період, заповнений подіями, враженнями, постійним удосконаленням і ростом. Воно має свої виміри краси, добра й зла, своє сприйняття часу, емоційну й моральну реакцію на навколишню дійсність, свою особливість мислення. Характерними рисами його є безпосередність, відкритість світові, гнучкість можливостей і форм, велика пластичність, що відкриває можливості для інтенсивного навчання й виховання.

Першими вихователями дітей педагог по праву вважав батьків. Саме від стилю їх життя, моральних переконань залежить, якими виростуть діти. Ось що писав з цього приводу В. Сухоминський у праці «Серце віддаю дітям»: дитина – дзеркало морального життя батьків. Найцінніша моральна риса хороших батьків, що передається дітям без особливих зусиль, – душевна доброта матері й батька, вміння робити людям добро. В сім'ях, де батько й мати віддають частку своєї душі іншим, беруть близько до серця радощі й прикрощі людей, діти виростають добрими, чуйними, щиросердними. Якщо батько й мати всі сили свого серця віддають дітям, якщо за ними не бачать інших людей, – ця гіпертрофована любов зрештою обертається нещастям [2].

За переконанням педагога, зразком для наслідування дітей завжди буде сім'я, де батько і мати живуть у злагоді, де панують повага до слова, до думки й почуття, до погляду й найменшого відтінку настрою. Саме у відносинах добра, злагоди, взаємної допомоги й підтримки, духовної єдності й щирості, довір'я і

поваги батьків перед дитиною утверджується дитяча віра в людську красу, її душевний світ, рівновага [1, с. 161].

Водночас, духовним володарем і повелителем у сім'ї, – на думку В. Сухомлинського, – повинна бути саме матір, і до цієї місії її треба готувати з дитинства. Ось як він писав з цього приводу: справжня гармонія волі й любові досягається в тих сім'ях, де в морально-етичних і духовно-психологічних взаєминах володарем є мати, де світло розуму й мудрості випромінюється матір'ю, де духовну красу, благородство, відданість чоловіка дружині й сім'ї діти бачать саме завдяки матері, адже саме «від материнської мудрості йде сила духу, що дисциплінує батька, утверджує в ньому почуття благородної відповідальності за сім'ю» [1, с. 218].

Роль батька у сім'ї, – зазначав митець, – визначається його відповідальністю. Стежинка до служіння Вітчизні для справжнього чоловіка проходить через сім'ю, через обов'язок у сфері відносин з дружиною й дітьми, через відповідальність за народження людини, за кожний її крок і за весь її життєвий шлях. «У батьківстві, – писав В. Сухомлинський, – велика місія продовження роду людського, творення нової людини, наступності поколінь, морального удосконалення особистості й роду людського в новій, створеній батьком і матір'ю особистості. Мати родить і породжує, батько – породжує і виражає, продовжує, розвиває себе в сині й дочці, зливаючи своє духовне начало з началом матері» [1, с. 220].

Виховання дітей 6 – 10 років В. Сухомлинський називав «школою сердечності». Він радив педагогам і батькам дітей вчити добру, любові, милосердю. Для цього треба, щоб діти постійно бачили гуманістичний зміст вчинків і поведінки тих, хто їх оточує: рідних, близьких, вчителів, дорослих. Дитина не повинна виростати байдужою, нечулою, черствою, вона має зростати у постійному піклуванні про навколишній світ рослин, тварин, людей, доглядати і допомагати їм. У своїх працях педагог переконував, що у процесі творення людям добра виховується в юних людяність, сердечність.

Виховувати дітей, на думку митця, слід з мудрістю. Ось як він писав у «Батьківській педагогіці»: «...виховує, звичайно, сім'я в цілому – її загальний

дух, культура людських стосунків. Але <...> без батьківської мудрості нема виховуючої сили сім'ї. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей; сімейні стосунки, побудовані на громадянському обов'язку, відповідальності, мудрій любові й вимогливій мудрості батька й матері, самі стають величезною виховуючою силою. Але ця сила йде від батьків, у них – її коріння і джерело» [1, с. 21].

Не оминув увагою педагог і велич синівської та доччиної любові, про важливість якої він красномовно писав: матері так необхідна любов дітей, як маковій квітці – сонячний промінь, сухій землі – краплина води, безпомічному пташеняті – турботлива матуся-пташка, бджолі – квітка, троянді – ранкова роса, вишневому садкові – пісня соловейка... [1, с. 218]. Отже, за В. Сухомлинським, саме взаємна любов дітей і батьків – справжня, відкрита, щира – є важливим підґрунтям правильного сімейного виховання.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що педагогічна спадщина В. Сухомлинського – це справжня програма педагогічної освіти батьків і матерів, де кожний маленький епізод, подія з життя школи чи сім'ї, легенда чи переказ – це практично канва, відправний момент для змістовної розмови, педагогічних роздумів і міркувань, що змушують глибоко вникати в проблеми сімейної педагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1978. – 263 с.
2. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський / Вибрані твори: В 5 т. – Т. 3. – К.: Рад. шк., 1977. – С. 15-278.